

Abstract

Vilken problematik kan uppstå kring den lutherska läran om arvsynden, och vilka försök till omtolkning av arvsyndsläran har gjorts bland teologer med bakgrund i den svenskkyrkliga traditionen? Vilken konsekvens får detta för synen på dopet? Detta är frågor som behandlas i den här uppsatsen, utifrån några nutida svenska teologer som har vinningstjänst i Svenska kyrkan. Uppsatsen lyfter fram Anna Karin Hammar, Eva-Lotta Grantén, Sören Dalevi, Thomas Ekstrand och Ragnar Holte, som var och en ger olika syn på problematiken kring, samt förslag till nytolkningar av arvsynden. Bengt Hägglund representerar en klassisk luthersk syn på arvsynden i uppsatsen, vars ståndpunkt till viss del står i kontrast till övriga teologers resonemang. I föreliggande fall sammanfaller teologernas resonemang med varandra, men resonemangen går även isär gällande vilka motiv till nytolkningar som anses vara adekvata.

Nyckelord: Arvsynd, dop, arvsansvar, ambivalens, omformulering av arvsyndsläran.

Tack!

Ett stort tack i samband med arbetet av min uppsats vill jag rikta till följande personer; Min handledare, docent Patrik Fridlund, som med god handledning har varit till ovärderlig hjälp under arbetet med min uppsats. Till Ann-Christine Borg, som har tagit sig tid att korrekturläsa och kommit med uppmuntran genom arbetets gång. Och till Sebastien Gaffet, som har varit ett stort stöd under arbetets gång genom uppmuntran, motivation och oändligt stort tålamod. Slutligen ett stort tack till alla vänner, familj och studiekamrater som har varit till stöd och uppmuntran.

Innehållsförteckning

Inledning	2
<i>Bakgrund</i>	2
<i>Syfte och frågeställningar</i>	3
<i>Material, Metod och Disposition</i>	3
<i>Avgränsning</i>	5
<i>Forskningsöversikt</i>	7
Analys	10
<i>En kort historisk översikt över Augustinus och Luthers syn på arvsynd och dop utifrån Hägglund.</i>	10
<i>En föråldrad syn på arvsynd</i>	11
<i>Arvsynen i reformationens bekännelsesdokument</i>	13
<i>Historicitet och Adams fall</i>	15
<i>Synen på dop</i>	18
Sammanfattning	19
<i>Ansvar</i>	20
<i>Skiftande syn på barn och medfödd ambivalens</i>	20
<i>Människans två benägenheter</i>	22
<i>Arvsynd som moralisk ofullkomlighet</i>	23
<i>Influenser från andra traditioner</i>	24
Sammanfattning	25
Resultat	26
Diskussion och reflektion	28
<i>Problematik kring arvsyndsläran och dess relation till läran om dopet</i>	28
<i>Omformuleringar av arvsyndsläran. Motiv, kritik och konsekvenser för synen på dopet</i>	29
Arvsynd och arvsansvar	29
Österländska kristna influenser till en teologi utan arvsynd.....	31
Augsburgska bekännelsen	32
Synd innebär människans förmåga till ambivalens	33
Människan som god, född in i en fallen värld.....	33
Människans två benägenheter.....	33
Arvsgodhet snarare än arvsynd	34
Barn som syndfria	34
Barnet som förebild	34
Slutsats och slutord	35
Käll- och litteraturförteckning	36

II. Om arvsynnen.

Vidare lära de, att efter Adams fall alla människor, som fötts på naturligt sätt, födas med synd, det vill säga utan fruktan för Gud, utan förtröstan på Gud samt med ond begärelse, och att denna sjukdom eller arvsynd verkligen är synd, som medför fördömelse och bringar evig död även nu, åt dem, som icke födas på nytt genom dopet och den helige Ande.

De fördömda pelagianerna och andra, som förneka, att arvsynnen är synd, och för att förringa den ära, som tillkommer Kristi förtjänst och hans välgärningar, påstå, att människan genom förtjänst och hans välgärningar, påstå, att människan genom förnuftets egna krafter kan rättfärdiggöras inför Gud.¹

IX. Om dopet.

Om dopet lära de, att det är nödvändigt till saligheten och att Guds nåd tillbjudes genom dopet samt att barnen bära döpas, för att de genom dopet må frambäras till Gud och så upptagas i hans nåd.

De fördömda vederdöparna, som bestrida, att barnen bli frälsta genom dopet.²

¹ Augsburgska bekännelsen 1985, 57.

² Augsburgska bekännelsen 1985, 59.

Inledning

”Vilken dag har du dopdag?”. Det är en fråga som jag alltid lyckas glömma svaret på, vilket ibland har försatt mig i smått pinsamma situationer. Som antagen prästkandidat i Svenska kyrkan förväntas jag i många sammanhang veta vilken dag min dopdag infaller, det kan i kyrkliga kretsar vara en viktig dag att hålla reda på. Dopet är i Svenska kyrkan medlemsgrundande, och själva dopet i sig är mycket mer än så. Enligt Svenska kyrkan blir den döpta genom dopet upptagen i Guds familj, i församlingens och kyrkans gemenskap, och dopet i sig förmedlar nåd och förlåtelse.

Något annat som fascinerar mig är arvsynen. När jag våren 2015 funderade på att skriva en B-uppsats som behandlade Luthers syn på arvsynd, var detta ett första försök från min sida att fördjupa mig i ämnet. När jag talade med en vän om min B-uppsats, undrade hon varför jag ville skriva om ett så dystert ämne som arvsynen. Detta fick mig att fundera på hur arvsynen gestaltas idag, och vad den egentligen innebär, samt vilken kritik som riktas mot denna lära. När jag nu författar den här uppsatsen, är det från min sida ett andra försök att ta mig an ämnet om arvsynen och få en ökad förståelse för synen på denna lära idag. Jag är i min uppsats intresserad av att se hur teologer tänker kring dopet och arvsynen i en nutida kontext.

Bakgrund

När Anna Karin Hammar, teologie doktor i systematisk teologi vid Uppsala universitet, publicerar sin avhandling 2009 öppnar den upp för debatter och diskussioner angående relationen mellan dopet och arvsynen. Detta framkommer bland annat i Kyrkans Tidning, som i januari 2010 publicerar en artikel gällande Hammars avhandling, där Hammar menar att ”det är dags att göra upp med arvsynen.”³ Den här artikeln blir startskottet för en rad debattinlägg av flera personer, däribland Eva-Lotta Grantén, docent i etik vid Uppsala universitet. Hon hävdar att det är dags att ”granska läran om arvsynen kritiskt.”⁴ Bengt Hägglund, professor i kristendomens idéhistoria,⁵ menar tvärtom att den motivering av arvsyndsläran som enligt honom återfinns i Genesis 3 är ”en psykologiskt lysande beskrivning av hur frestelsen möter människan och hur synden uppstår.”⁶ Dessa exempel

³ Hammar 2010.

⁴ Grantén 2010.

⁵ Nationalencyklopedin, Bengt Hägglund.

⁶ Hägglund 2010.

anser jag visar på aktualiserandet av arvsynen och av denna läras konsekvenser för dopet i vår tid bland svenskkyrkliga teologer. Exempelen visar också på ett intresse och engagemang för dessa frågor i dag.

När jag har sökt information och underlag till min uppsats har det visat sig finnas förvånansvärt lite material om arvsynen och dess relation till dopet. Därför är det min förhoppning att min uppsats kan bidra till en kartläggning av en nutida diskussion gällande arvsyndsläran och dess relation till dopet, som förs av teologer som har gått in i vigningstjänst i Svenska kyrkan.

Det är med utgångspunkt i denna kontext som jag i min uppsats vill titta närmare på ett antal teologer för att se hur de talar om arvsyndsläran och dess relation till, samt konsekvenser för dopet utifrån en nutida kontext.

Syfte och frågeställningar

Min uppsats syftar till att lyfta fram ett antal teologers diskussion gällande förhållandet mellan dopet och arvsynen i en nutida kontext. Syftet är också att se om det förekommer någon problematik i den nutida diskussionen kring arvsyndsläran, samt vilka motiv gällande en omformulering av arvsyndsläran i förhållande till dopet som dessa teologer finner adekvata. Jag vill också se hur dessa diskussioner gällande arvsynen kan tänkas påverka synen på dopet. Utifrån detta syfte har jag formulerat följande frågeställning:

- Vilken diskussion gällande arvsyndsläran och dopet förs idag bland svenska teologer?

För att finna svar på min frågeställning vill jag fokusera på följande delfrågor:

- Vilken problematik lyfts fram i samband med läran om arvsynen i relation till dopet?
- På vilket sätt önskar dessa teologer omformulera arvsyndsläran?

Det blir också relevant att titta närmare på hur teologerna motiverar sina omformuleringar av arvsyndsläran, samt vilken kritik som lyfts fram mot dessa omformuleringar bland teologerna. Jag vill också se hur dessa omformuleringar av arvsynen skulle påverka synen på dopet.

Material, Metod och Disposition

Min uppsats börjar med ett kort historiskt avsnitt som behandlar Augustinus och Luthers syn på arvsynd och dop utifrån Bengt Hägglund. Vidare använder jag mig av Hägglunds klassiska lutherska syn på arvsynd och dop i min analys som en kontrast till de övriga teologer som jag lyfter fram, som alla förespråkar en omformulering av arvsyndsläran. Att jag väljer att utgå

från Hägglund i min historiska bakgrund, samt låter honom representera en klassisk luthersk syn på arvsynden, beror på det som Anna Karin Hammar skriver i sin avhandling:

När jag i det följande särskilt lyfter fram Bengt Hägglunds tolkning av arvsynden hos Augustinus och Luther är det av två skäl. Dels har den augustinsk-lutherska traditionen präglat den tradition som Svenska kyrkan tillhör. Jfr Svenska Kyrkans Bekännelseskriterier. Dels har den hägglundska tolkningen av samma tradition studerats av och i sannolikt hög grad påverkat många svenskkyrkliga teologers och prästers syn på arvet från Augustinus och Luther genom att under långa perioder vara kursbok i den teologiska utbildningen.⁷

Min uppsats är uppbyggd kring de två delfrågeställningar som jag har valt att fokusera på, för att komma fram till ett svar på min frågeställning. Därför presenterar jag fem teologer, varav fyra är präster och en är diakon⁸ i Svenska kyrkan, Anna Karin Hammar, Eva-Lotta Grantén, Ragnar Holte, Thomas Ekstrand och Sören Dalevi, och tittar närmare på deras syn på arvsynds läran idag. Jag har valt att fokusera på dessa teologer eftersom samtliga har gått in i Svenska kyrkans vigningstjänst och därmed är en del av den kyrkotradition som i sin tur är präglad av den augustinsk-lutherska traditionen. Jag presenterar alltså dessa teologers olika syn gällande problematik kring arvsynds läran och dess relation till dopet, samt sätter Hägglunds klassiska lutherska syn på arvsynds läran i kontrast till den problematik som lyfts fram. Jag är medveten om att Hägglund ingalunda är ensam om att representera en klassisk luthersk syn på arvsynden. Min kartläggning fokuserar främst på att se till de omformuleringar som lyfts fram bland de andra teologer som jag tar upp i min uppsats, snarare än att göra en övergripande kartläggning av olika teologers syn på arvsynden. Därför har jag medvetet valt att enbart lyfta fram Hägglund som kontrast till de övriga teologerna, även om jag är medveten om att detta medför en obalans mellan presentationen av den klassiska lutherska tolkningen och olika motiveringar till omformuleringar av arvsynds läran.

Efter Hägglunds och övriga teologers dialog gällande problematiken kring synen på den klassiska arvsynds läran, flyttas fokus till hur teologerna vill omformulera denna lära. Här lyfts teologernas förslag och motiveringar fram gällande nytolkning och omformulering av arvsynds läran, samt dess konsekvenser för dopet. Denna presentation sker i dialogform. I min uppsats ämnar jag presentera dessa teologers tankar och motiveringar för att göra en kartläggning av hur diskussionen kring arvsynd och dop formuleras idag.

⁷ Hammar 2009, 183.

⁸ Matrikel i Svenska kyrkan 2015, 38,432-433.

Jag önskar göra en kartläggning kring nutida teologers argument och motiveringar för en omformulering och nytolkning av arvsyndsläran, för att se vad dessa teologer anser vara teologiskt gångbart i en nutida omtolkning av arvsyndsläran. Därför har jag valt att inte göra en fördjupad historisk analys, eller komma med ett eget konstruktivt bidrag till en omformulering av arvsyndsläran och dess konsekvenser för dopet. Jag anser det inte heller vara relevant att i den här uppsatsen göra en teologisk jämförelse av dessa teologers motiveringar och förslag till en omformulering av arvsyndsläran, för att finna ett svar på min frågeställning. Däremot gör jag en dialog mellan de olika teologerna i min uppsats, för att få fram en kartläggning kring vilken diskussion som förs idag gällande arvsyndsläran och dopet.

Det primära avsnittet i den här uppsatsen behandlar kort den historiska synen på arvsynd och dop så som den kommer till uttryck genom Hägglunds redogörelse för Augustinus och Luthers syn på arvsynd och dop. Jag använder Hägglunds presentation som en historisk bakgrund till den nutida diskussionen gällande arvsynd och dop, för att skapa en förståelse för läsaren gällande vilken tradition som har präglat dessa ämnen. Den historiska bakgrunden sätter också in mitt huvudmaterial i ett sammanhang. I min analys låter jag Hägglund representera en klassisk luthersk syn på arvsynd och dop, så som den har sett ut fram till senare tid. Därmed blir det tydligt i analysen på vilket sätt de fem teologerna förhåller sig till den traditionella augustinsk-lutherska läran om arvsynd och dop, genom deras respektive försök och motivering till nytolkning och omformulering av dessa ämnen. Därefter presenteras resultatet kortfattat, innan en diskussion samt reflektion över resultatet av analysen tar vid och får avsluta denna uppsats.

Avgränsning

Eftersom jag är intresserad av det augustinsk-lutherska arv som Svenska kyrkan är präglad av⁹, har jag valt att avgränsa mig till en kontext som lyfter fram olika teologiska röster som representerar denna svenskkyrkliga kontext. De teologer som jag lyfter fram i min uppsats belyser på olika sätt problem kring den traditionella läran om arvsynden. De presenterar också något skiftande motiveringar till nyformulering av denna lära och dess konsekvenser för synen på dopet. Därmed anser jag det vara relevant att använda mig av samtliga av dessa teologer i min uppsats. Deras motiveringar och argument bidrar till att lyfta fram den varierande tolkningsmöjlighet som det ges utrymme för inom den akademiska svenskkyrkliga kontexten. Därmed har jag också avgränsat mig till en svensk kontext gällande urval av

⁹ Hammar 2009, 183.

material. Jag känner mig benägen att tro att det inte råder några större skillnader gällande tolkningen av arvsyndsläran idag mellan en svenskkyrklig kontext och en internationell luthersk kyrklig kontext som till exempel i Danmark eller Tyskland. Detta har jag dock inte så mycket kunskap om, varför jag låter detta vara spekulationer.

I uppsatsen har jag gällande dopet valt att fokusera på barndop i Svenska kyrkan. Att det är barndopet som är normerande i Svenska kyrkan, snarare än vuxendopet, blir tydligt i Svenska kyrkans statistik över antalet döpta. Där presenteras ingen skillnad mellan antalet barn och vuxna som döps, dock står det skrivet i inledningen att: ” Drygt hälften av alla barn som föds i Sverige, döps i Svenska kyrkan...”¹⁰ Detta syns också i Den Svenska kyrkohandboken, där ordningen för barndop föregår ordningen för vuxendop.¹¹ Hammar har i sin avhandling fokus på barndopet, vilket har medfört att det varit naturligt för mig att i min uppsats lägga fokus på detsamma. Jag tror inte att mitt fokus på barndop snarare än vuxendop i uppsatsen spelar någon avgörande roll för uppsatsens resultat gällande den diskussion som förekommer idag bland teologer angående arvsynden.

Då mitt syfte är att ta reda på vilken diskussion som förs gällande synen på arvsynd och dop idag, har jag valt att arbeta med teologer som är verksamma idag, och vars material som jag utgått från i min uppsats har författats från 2009 och framåt. Jag har därmed avgränsat mig i tid, och valt att fokusera på material som ligger relativt nära i tiden för den här uppsatsens tillkomst. Detta fokus är medvetet valt då jag vill se vilken diskussion som råder bland teologer idag, gällande arvsynd och dop. Jag anser att dessa teologer kan bistå med en aktuell bild gällande problematik och nytolkning kring dessa teman. Både arvsynd och dop är två stora ämnen, som jag har avgränsat mig inom. Jag har valt att inte inta ett historiskt fokus, då detta skulle göra min avgränsning alldeles för vid. Mitt syfte är inte heller att se till ett historiskt perspektiv, istället syftar min uppsats till att kartlägga en nutida diskussion gällande arvsynden för att se vad som hävdas av teologer gällande denna lära idag. Med undantag för en kort historisk redogörelse i början av min uppsats, för att skapa ett sammanhang för läsaren att förhålla sig till, har jag alltså fokuserat på den nutida diskussion som råder mellan teologer med förankring i den svenskkyrkliga traditionen.

¹⁰ Svenska kyrkan i siffror.

¹¹ HB 2010, 221-231.

Forskningsöversikt

I mitt sökande efter angränsande forskning gällande arvsynd och dop, finner jag att det inte förekommer så mycket forskning som behandlar båda dessa teman, förutom det material som utgör min uppsats. Jag väljer därför att dela upp min forskningsöversikt i två delar, där den första delen behandlar forskning gällande dopet, och den andra delen fokuserar på forskning gällande arvsynen. Då jag avgränsar min uppsats till ett svenskt perspektiv finner jag det först intressant att primärt se till en svensk forskningskontext. Men jag väljer ändå att vidga min forskningsöversikt till ett internationellt perspektiv, då det också är relevant att se vad som har skrivits angående dopet och arvsynen internationellt. Det är samtidigt intressant att notera att det mig veterligen inte har författats speciellt mycket angående dessa teman utifrån en svensk kontext, och särskilt inte inom systematisk teologi, med undantag för Hammars avhandling *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament* (2009). Det framkommer också vid närmare efterforskning i introduktionsböcker till systematisk teologi som behandlar läran om arvsynd och synd, att det står skrivet relativt lite om arvsynd. Läsaren får vid återkommande tillfällen leta i sakregistret för att finna vad som står skrivet om arvsynd, då detta inte framgår av bokens innehållsförteckning. Ett exempel på detta är boken *Tro och tvivel, Systematiska reflektioner över kristen tro*. (2004) Ett annat exempel på en introduktionsbok är *Systematisk teologi, en introduktion*. (2007) I denna bok förekommer ett kapitel med titeln ”synd och frälsning”, vilket också behandlar läran om arvsynen men inte är specifikt inriktad på denna lära.¹²

Anna Karin Hammar skriver att det ”inom den svenska akademiska teologiska traditionen finns (...) förvånande få monografier skrivna om det kristna dopet.”¹³ Det förekommer äldre forskning om dopet, år 1944 gav Ruben Josefsson ut *Luthers lära om dopet* (1944). Den är historiskt inriktad, till skillnad från mig som fokuserar på en nutida diskussion. Kjell Petersson har gett ut avhandlingen *Kyrkan, folket och dopet: En studie av barndopet i Svenska kyrkan* (1977). Hans avhandling är författad inom praktisk teologi. Petersson gör en historisk redogörelse för den kyrkliga och folkliga dopsynen, och visar sedan på en förändring av Svenska kyrkans dopsed och dopfrekvens.

Sett i ett närmare tidsperspektiv har Eva Reimers skrivit en avhandling, *Dopet som kult och kultur – Bilder av dopet i dopsamtal och föräldraintervjuer* (1995). I sin avhandling tittar hon

¹² Martinson (red) 2007, 189-213.

¹³ Hammar 2009, 21.

närmare på dopföräldrar och prästers bruk av barndopet för att undersöka på vilket sätt människor förhåller sig till religion och religiösa handlingar i ett sekulariserat samhälle. Reimers avhandling behandlar både barndopet i Svenska kyrkan och den svenska sekulariseringen. Hon använder sig till skillnad från mig i huvudsak av empiriskt material såsom inspelningar från dopsamtal, intervjuer med föräldrar samt intervjuer med präster. Hon deltar också i dopceremonier. Hennes syfte med sin avhandling är att se vad och på vilket sätt människor uttrycker sig om kyrkosamfundens språk och riter, samt hur de använder sig av dessa riter.¹⁴ Reimers avhandling ligger relativt långt ifrån min uppsats, då hon fokuserar på praktik och empiri. Detta har sannolikt att göra med hennes sociologiska fokus, medan min uppsats befinner sig inom systematisk teologi.

Sett i ett internationellt perspektiv gällande dopet har Dagmar Heller gett ut boken *Baptized into Christ, A Guide to the Ecumenical Discussion on Baptism* (2012). Som titeln antyder belyser Heller synen på dopet ur ett ekumeniskt perspektiv, med fokus på de olika ekumeniska diskussionerna som förs gällande dopet i olika kyrkotraditioner. Hon tittar närmare på barndop och troendedop. Heller ger också en historisk bakgrund till dopet sett utifrån Nya testamentet, fornkyrkan, medeltiden, reformationen och fram till idag. Vidare lyfter Heller fram olika syn på dopet som kan leda till motsättningar mellan olika kyrkor. Heller ger en mycket tydlig historisk genomgång av dopet, samt ett givande bidrag till den ekumeniska diskussionen gällande dopet som förekommer idag. Jag har i min uppsats valt att göra en snävare avgränsning och varken lyfta fram en ekumenisk diskussion eller en utförlig historisk kontext gällande dopet. Dock sammanfaller min uppsats med Hellers bok, då vi båda fokuserar på nutida diskussion som förs om dopet, fastän vi gör detta ur två olika perspektiv.

Faith and Order har också gett ut en publikation om dopet ur ett ekumeniskt perspektiv. Den heter *Baptism today: Understanding, Practice, Ecumenical Implications* (2008),¹⁵ och tar upp olika syn på dopet bland världens kyrkotraditioner.

Ted Peters har skrivit en bok som behandlar synd, *Sin – Radical Evil in Soul and Society* (1994). Peters frågar sig om våra nutida teologers svårigheter och avsaknad av att förklara begreppet synd, har skapat ett tomrum inom människan. Vidare tittar Peters i sin bok närmare på de områden där synden har yttrat sig på olika sätt i människors liv. Han tittar både på personlig ondska och på ondska som förekommer i samhällsstrukturer, och som människor

¹⁴ Reimers 1995, 13-14.

¹⁵ Faith and Order 2008.

möter dagligen. I sin bok ger Peters en teologisk reflektion över begreppet synd. Bland andra vänder sig Peters till Tillich, Niebuhr, Barth och Brunner, som hävdar att man inte bara kan se till ”den andre”, utan också måste se till sin egen del i skulden.¹⁶ Han menar att synd inte går att förklara i rationella termer. Peters talar om arvsynden likt en kraft som finns utanför människan, en ondskasom som är större än människan själv. Det är någonting som vi människor är med och producerar samtidigt som vi är deltagare i arvsyndens verkan.

Nicholas Olkovich har publicerat en artikel som heter ”Reinterpreting Original Sin: Integrating Insights from Sociology and the Evolutionary Sciences”.¹⁷ I sin artikel talar Olkovich om hur Augustinus arvsyndslära måste omtolkas för att kunna vara förenlig med samtidens förståelse av arvsynd. Han tittar på Augustinus tankar kring människans begär samt behovet av nåd, och kopplar samman dessa med sociologi och biologi, för att visa på människans biologiska anlag till begärelse och egenkärlek till sig själv och sina närmaste. När människan får del av Guds nåd blir hon självkritisk och hennes kärlek utvidgas till att inkludera fler människor. Olkovich talar om hur människan som subjekt aktivt måste förstå att Guds nåd är tilldelad henne, för att hon ska kunna utvecklas i sin spiritualitet.

Boken *Original Selfishness: Original Sin And Evil in the Light of Evolution* (2006)¹⁸ är skriven av Daryl P. Domning och Monika K. Hellwig. Författarna driver tesen att den teologiska och filosofiska problematiken kring arvsyndsläran och ondskan har funnit en lösning genom evolutionsteorin. Det darwinistiska naturliga urvalet tvingar fram människans själviskhet, vilket resulterar i ondskasom och synd. Denna teori presenteras parallellt med en teologisk utläggning gällande arvsynden i den kristna traditionen. Detta tema ligger relativt långt ifrån det fokus som min egen uppsats har då det fokuserar på en fusion mellan teologin och naturvetenskapen, men berör samtidigt synen på arvsynden i en samtida diskussion.

¹⁶ Peters, Ted. 1994.

¹⁷ Olkovich, Nicholas. 2013. 715-731.

¹⁸ Domning, Daryl P. Hellwig, Monika K. 2006.

Analys

En kort historisk översikt över Augustinus och Luthers syn på arvsynd och dop utifrån Hägglund

Augustinus syn på arvsynden

Augustinus arvsyndslära utformades i polemik mot Pelagius på 400-talet, menar Hägglund. Pelagius menade att människan själv kan välja mellan goda och onda handlingar. Augustinus hävdade tvärtom att människan har ärvt förmågan till synd genom Adams fall, och därmed är född till ond begärelse, beroende av Guds nåd för sin frälsning. Arvsyndsläran kom att fungera som motiv till barndop, i syfte att få del av Guds nåd och frälsning. Synden är ett tillstånd, som inkluderar hela människan och har del i människans bortvändhet från Gud.¹⁹

Luthers syn på arvsynden

Arvsyndslärans främsta bibliska argument enligt Luther återfinns i Romarbrevet 5:12 menar Hägglund, där Adams synd förklaras som ursprunget till varje människas synd. Dock är det inte själva arvet av synden som står i fokus, utan istället tanken på att arten människa, som en följd av Adams synd, till sin natur omfattas av synd och död. Arvsynden överförs inte biologiskt mellan människor, utan beskrivs istället som den mänskliga artens tillstånd att vara benägen till ondska. Adams synd har motiverat detta tillståndets uppkomst. Hägglund talar om hur syndens tillvaro idag ofta har förklarats likt ett tillstånd som människan föds in i, ett tillstånd som avgör människans tillvaro på jorden. Synden kan också tolkas som en egenskap av en inflytelserik ond makt som påverkar människors handlingar. Enligt Hägglund talar Luther i liknande termer om ett vredens tillstånd där människan tillhör djävulens rike, som människan befrias från i dopet då hon upptas i Guds rike. Synden försvinner inte i dopet enligt Luther, men dess skuld räknas inte längre, menar Hägglund.²⁰

Luthers syn på dopet

Hägglund lyfter fram hur Luther talar om dopet som en pånyttfödelse av människan. Från att vara en fördärvad syndig människa får hon i dopet renas och återfödas som en ny, rättfärdig människa, förlåten för sina synder. Dock har människan kvar benägenheten att synda, men genom dopet är hon förlåten syndens skuld, även om hon varje dag måste fortsätta att

¹⁹ Hägglund 1966, 112-122.

²⁰ Hägglund 1966, 111-120.

bekämpa synden. Enligt Hägglund kallar Luther detta för den dagliga döden och uppståndelsen som en människa går igenom, eftersom hon alltid aktivt måste välja bort synden för det goda. Genom dopet får människan del av Guds nåd. Dopet är också ett sakrament som pekar på den kommande uppståndelsen på den yttersta dagen, då människan likt i dopet ska gå igenom samma död och uppståndelse med Kristus. Dopet hör också samman med tron, utan tron har dopet och dess rättfärdiggörelse ingen verkan. Tron är någonting som utvecklas och fortgår under hela livet. Genom tron på Jesus Kristus innesluts människan i dopets gåva.²¹

Nu har jag låtit Hägglund skildra Augustinus och Luthers syn på arvsynd och dop samt hur Hägglund anser att dessa läror uppkom och utformades under 300-talet samt 1500-talet. Denna historiska skildring av arvsyndsläran och synen på dopet syftar till att placera nästkommande kapitel i sin kontext. När jag nu övergår till att presentera uppsatsens analys utifrån mina frågeställningar är det min förhoppning att denna historiska bakgrund av den lutherska läran om arvsynd och dop ska bidra till en ökad förståelse för det som framkommer i analysen. Här nedan följer en dialog mellan de olika teologerna, där jag låter Hägglund representera den klassiska lutherska tolkningen av arvsynd och dop. De övriga teologerna presenterar olika exempel kring vad de anser vara problematiskt med denna klassiska lutherska tolkning av arvsynd och dop, utifrån en nutida syn på dessa teman.

En föråldrad syn på arvsynd

Hammar poängterar att den lutherska och augustinska traditionen om arvsynen idag är starkt ifrågasatt av flera teologer. Den lutherska och augustinska definitionen av arvsynd, ”peccatum originalis” som översätts ”ursynd”, är problematisk. Hammar menar att det inte är rimligt för människan att ärva en kollektiv skuld för andra människors synder som skulle förminska det individuella ansvaret för den enskildes skuld, då skulden är något personligt enligt Hammar.²²Jag finner det intressant att Hammar uttrycker att arvsynd handlar om att ärva skuld för andra människors synder, jag förstår det som att hon sammanför begreppet synd och skuld på ett sätt som vanligen inte förekommer. Tvärtom tolkar jag det som att synd och skuld är två olika begrepp, där skulden försvinner genom dopets nåd medan synden fortfarande finns kvar hos människan.

²¹ Hägglund 1966, 280-287.

²² Hammar 2009, 185-193.

Enligt Hammar uttrycker dopritualen i dopordningen i Den Svenska kyrkohandboken att barnet före dopet är exkluderat Guds gemenskap, en gemenskap som barnet sedan ingår i genom sitt dop. Hammar finner denna syn på barnet som exkluderat fram till dopet som problematisk. En sådan syn förminskar Gud som skapare, istället för att se det som Gud har skapat, i det här fallet barnet, som gott.²³ Det bör istället vara motiv om kallelse samt samhörighet med Gud som motiverar barndop, menar Hammar. Hon skriver också att Augustinus såg mänskligheten som en fördömd massa, *massa damnationis*, utan dopet. De barn som dör innan de hunnit döpas antas enligt den augustinska arvsyndsuppfattningen hamna i helvetet på grund av frånvaron av Guds nåd som de skulle ha fått del av genom dopet.²⁴

Hammar citerar i sin avhandling Margareta Melin som också har uppmärksammat detta och finner den augustinska exkluderingen av den odöpta problematisk:

Alltsedan slutet av 300-talet har kyrkans dopteologi och människosyn präglats av Augustinus arvsyndslära. Den utformades samtidigt med att barndopet blev obligatoriskt och kristendomen den enda tillåtna religionen i det romerska riket. Föreställningen om en 'original sin', som man bara befrias ifrån genom dopet och tron på Jesu försoningsdöd, gav en teologisk motivering för att alla barn skulle döpas. Ännu idag, när få präster i Svenska kyrkan tänker i termer som arvsynd och evig förtappelse, fungerar mönstret från Augustinus dagar som mall för dopritualets uppbyggnad. Ordvalet är radikalt mildrat i de senaste dopordningarna, men strukturen är densamma. Man utgår ifrån att barnet befinner sig *utanför*, i det ondas våld, i mörkret. Detta trots att Jesus säger att barnen hör hemma i Guds rike och trots hans uppmaning till vuxna att bli som barn, att ge plats åt barnet inom sig.²⁵

Eva-Lotta Grantén håller med Hammar om problematiken i att se arvsyndsläran ur Augustinus perspektiv som att alla människor föds fördärvade. Grantén ser Luthers lära om arvsynden som fortsatt betydelsefull, men menar samtidigt att det är viktigt att ställa sig kritisk till den. Luthers arvsyndslära formades utifrån en reformatorisk argumentation, i den samtid där Luther levde och verkade. Idag har vi andra sammanhang att förhålla oss till, och därmed behöver den lutherska arvsyndsläran omformuleras för att kunna vara fortsatt relevant i det senmoderna samhälle vi lever i idag.²⁶ Den forntida augustinska arvsyndsläran utgår från en nyplatonisk världsbild som inte längre är aktuell, och enligt Grantén finns det därmed skäl för omtolkning av arvsyndsläran till en lära som samtidigt kan bevara traditionens centrala

²³ Hammar 2010, 18-19.

²⁴ Hammar 2009, 58.

²⁵ Hammar 2009, 108.

²⁶ Grantén 2013, 14.

budskap och föreställningar, och gå i dialog med dagens samhälle. Att arvsyndsläran är betydelsefull innebär inte automatiskt att den är bra eller inte är i behov av omtolkning.²⁷

Grantén menar vidare att tidigare lutherforskning som har gjorts har syftat till att hitta det ”äkta-lutherska”²⁸ som kunde användas till profilering av den lutherska läran i mötet med andra traditioner. Detta har fått till följd att den lutherska forskningen ofta ”kom att uppfattas som den norm som alla andra uppfattningar skulle vägas mot.”²⁹ Grantén lyfter fram Hägglunds *De Homine: Människouppfattningen i äldre luthersk tradition* (1959) som ett exempel på den lutherforskning som har bidragit till denna syn. Arvsyndsläran så som den tolkas i klassisk luthersk tradition ter sig alltså föråldrad och inaktuell i förhållande till det samhälle vi lever i idag, enligt min tolkning av Grantén.

Hägglund anser i motsats till Grantén att den lutherska läran om arvsynden är fortsatt aktuell idag. Han skriver följande:

Arvsyndsläran bygger ingalunda på en antik världsbild, som nu är föråldrad. Den var säkert hela tiden ”för grekerna en dårskap”, liksom den är för många i våra dagar. Den har utformats på många olika sätt. Luther har en helt annan tolkning än medeltidens teologer. Augustinus har fått stå som talesman, därför att han hade en särskild anledning att tänka igenom den i polemik mot Pelagius. Men till sitt ursprung bygger denna lära på det som sägs i det tredje kapitlet i första Mosebok. Där möter varken ordet ”synd” eller ordet ”fall”. Men istället ges under bildens form en psykologisk lysande beskrivning av hur frestelsen möter människan och hur synden uppstår. Att det sedan tillämpas på människosläktet i dess helhet beror på det som aposteln Paulus säger i Rom. Kap. 5.³⁰

Thomas Ekstrand problematiserar likt Hammar och Grantén den lutherska traditionella arvsyndsläran och hävdar att en modifiering av denna lära är nödvändig för att kunna uttrycka innebörden av att vara moralisk ofullkomlig som människa, samt i ständigt behov av att få ta emot Guds nåd. Detta var från början var en av anledningarna till arvsyndslärans centrala roll i den lutherska teologin, tillsammans med rättfärdiggörelseläran, menar Ekstrand.³¹

Arvsynden i reformationens bekännelsesdokument

Hägglund talar om den lutherska kristna tron och dess förståelse av arvsynd och synd. Han framhåller att det är en förutsättning för den lutherska bibliska människouppfattningen att se

²⁷ Grantén 2013, 14-16.

²⁸ Grantén 2013, 14.

²⁹ Grantén 2013, 14.

³⁰ Kyrkans tidning ”Kan man numera tala om arvsynden?” 4 feb 2010.

³¹ Ekstrand 2007, 40-41.

på människan som född med synd och till fördärv. Att se människan som född med synd är en mycket central del av den bibliska tron på Gud och Kristus, menar Hägglund. Detta syns tydligt på artikeln som behandlar arvsyndsläran i den Augsburgska bekännelsen. Där förekommer artikeln om arvsynd som nummer två, vilken föregås av den första artikeln som handlar om läran om Gud, och den tredje artikeln som behandlar läran om Kristus. Denna placering av arvsyndsläran skildrar mycket tydligt arvsyndslärans viktiga del i den lutherska kristna tron och dess tradition.³²

Vidare anser Hägglund att den Augsburgska bekännelsens andra artikel som behandlar arvsynden ger en enkel förklaring på vad arvsynd är. Där står det att alla människor ”födes med synd, det vill säga utan förmågan att tro på Gud, utan gudsfruktan och med en ond begärelse.”³³ Hägglund poängterar att det är människans brist på gudsfruktan som nämns primärt, snarare än människans etik och moral som omnämns därefter.³⁴ Han ser också Melachtons formuleringen av arvsynden i den Augsburgska bekännelsen som ”genialisk”, där det står formulerat att ”alla människor föds utan fruktan för Gud, utan förtröstan på Gud och med ond begärelse...”³⁵

Ragnar Holte håller inte med Hägglund utan är kritisk till Melanchthons formulering av arvsynden i den Augsburgska bekännelsens andra artikel. Holte menar att ”bokstavligt tolkad fördöms (...) späda barn (i Augsburgska bekännelsens artikel om arvsynd) för att de saknar en rad uppfattningar och attityder som är fysiskt och psykiskt omöjliga att ha på deras utvecklingsstadium.”³⁶ Samtidigt påpekar Holte att Melanchthons formulering kom till i en tid då det var viktigt att visa sin samhörighet med den traditionella läran, där läran om arvsynden ingår.

Hägglund motsätter sig Holtes resonemang om spädbarns avsaknad av synd, samt hur synden uppkommer efter hand som barnet utvecklas. Hägglund lyfter i sin argumentation fram teologen Mattias Flacius, som är en samtida lärjunge till Luther. Flacius ser på synden som en form eller ett väsen som formar människan då hon skapas. Denna lära blir avvisad av lutheranerna på senare delen av 1500-talet, som ser tanken på att människan är formad av synd i sitt ursprung som en kättersk idé. De menar till fullo att människan är skapad god, och

³² Hägglund 1997, 49.

³³ Augsburgska bekännelsen, artikel II om Arvsynd, citerad av Hägglund 1997, 49.

³⁴ Hägglund 1997, 49.

³⁵ Hägglund 2010.

³⁶ Holte 2011, 22.

att synden inte ingår i människans form. Däremot kommer synden in efteråt som en skada som drabbar människan i hennes innersta.

Historicitet och Adams fall

Ekstrand hävdar att synen på arvsyndens tillkomst som ett historiskt skeende är problematiskt då dagens bibelforskning kan påvisa att Genesis 3 där syndafallet finns omnämnt snarare är en mytologisk berättelse och inte kan tillskrivas ett historiskt skeende. Detta gör att hela tanken på arvsyndsläran som förklaring för människans synd faller, om vi inte väljer att omtolka arvsyndsläran idag i syfte att göra den funktionell.³⁷ Ekstrands resonemang skiljer sig totalt från Hägglunds resonemang, då Hägglund vill klargöra skillnaden mellan en vetenskaplig historisk tolkning av syndafallet och en kristen teologisk tolkning av densamma. Han menar att en kristen teologisk tolkning av syndafallet ligger till grund för arvsyndens uppkomst. Att tolka syndafallet som ett vetenskapligt historiskt skeende uppenbarar inte textens betydelse och innehåll, menar Hägglund. Därför bör Genesis 3 tolkas i skenet av den kristna traditionen, eftersom en historisk vetenskaplig tolkningsmetod inte bemästrar denna förmåga.

Hägglund utgår från den kristna traditionens tolkning av Genesis 3, när han beskriver arvsynden som en synd som kommer ur den första människans fall, alltså Adams synd i syndafallet. Han betonar att människan som en del av Guds skapelse från början var skapad god.³⁸ Enligt Hägglund kan benämningen ”arvsynd” göra att synden primärt tolkas som nedärvt från Adam. Detta är inte den viktigaste betydelsen, även om så är fallet. Istället bör arvsynden i första hand tolkas som att alla människor föds med synd i egenskap av att vara människa, en egenskap som tillfaller människans natur till följd av Adams fall.³⁹ Synden är alltså en mänsklig egenskap som uppkommer i samband med Adams överträdelse i Genesis 3.

Genom arvsyndens uppkomst i samband med syndafallet menar Hägglund att alla människor faller in i synden, vilket innebär begärelse, otro gentemot Gud, överträdelse mot Guds bud, samt högmod. Dock är människan i egenskap av Guds skapelse fortfarande god, även då hon lever med arvsynden.⁴⁰

³⁷ Ekstrand och Martinson 2004, 124.

³⁸ Hägglund 1997, 43-49.

³⁹ Hägglund 1959, 111.

⁴⁰ Hägglund 1997, 43-49.

Jag tolkar det som att Holte ser den historiska synen på Adam som uppkomsten för den ärftliga skulden som beklaglig. Holte citerar boken *Människan och Gud*, där han tillsammans med två kollegor har skrivit:

Den förste Adam (...) är hela mänskligheten, sedd i en enskild människas gestalt. Genesisberättelsen om syndafallet försöker att i mytens form förklara hur synden kommit till, och vilka villkor som därför gäller för alla människor och varje enskild människa. Denna syn på Adam som förkroppsligande och förebildande hela mänskligheten blir förvanskad, om man börjar tala om en från Adam till hans efterkommande 'ärvd' skuld. Det är inte så att Adam som individ i ett historiskt förgånget har begått en överträdelse, som medför individuell skuld och ansvar för hans efterkommande. Paulus konstaterade (...) (i Rom 5:12) att döden nådde alla människor 'därför att de alla syndade'. Som människor är vi på en gång individer med personlig skuld för det orätta vi gjort och indragna i ett överindividuellt sammanhang av destruktion och ondska.⁴¹

Enligt min tolkning av citatet ovan anser Holte att alla människor i egenskap av sin art, har del i synden. Det är alltså alla människors individuella överträdelse och skuld som gör att hon har del i synden. Likt Hammar ser alltså Holte den ärvda synden som någonting problematiskt, även om de ger uttryck för detta på olika sätt. Medan Hammar talar om hur den ärvda synden förminskar individens personliga ansvar, talar Holte om hur den ärvda synden förminskar synen på Adam som bild för hela mänskligheten. Istället har alla enskilda människor en aktiv del i synden, både individuellt och kollektivt. Enligt min tolkning av Hägglunds resonemang så förstår jag det som att Hägglund anser det vara naturligt att Adam blir symbol för hela mänsklighetens fall. Hans resonemang står enligt min mening i kontrast till Hammar och Holtes förståelse av Adams synd som problematisk.

Samtidigt anser jag att det ovan nämnda citatet av Holte kan förstås på motsatt vis. Eftersom Adam här beskrivs som en människa och samtidigt en symbol för hela mänskligheten, kan Adam i egenskap av hela mänskligheten föra vidare en ärvd synd då det i Rom 5:12 står "därför att de alla syndade." Genom Adams synd bör det då vara möjligt att alla människor får del av synden, om Adam är en symbol för hela mänskligheten. Men Holte anser att barn inte kan ha delaktighet i arvsynden då de på sitt utvecklingsstadium inte är kapabla till förmåga att ha olika uppfattningar som gör att de skulle vara fördömda. Detta anser jag visar på Holtes tanke att människan föds utan synd, som hon i samband med sin utveckling blir alltmer mottaglig för. Detta väcker dock frågan gällande vilka människor som kan anses vara kapabla att begå synd, om Holtes kriterium innebär att människans utvecklingsstadium skapar en

⁴¹ Holte 2011, 18.

gräns för hennes förmåga att begå synd. Jag vill här ta Holtes resonemang ett steg längre, och lyfta upp frågan om en människa kan begå synd även om hon inte förstår konsekvensen av sin egen handling? Måste en människa förstå att det är synd som hon utför, för att det ska räknas som synd? Vad händer då en vuxen människa som är på ett barns utvecklingsstadium syndar, har denna person del i den individuella synden? Utifrån dessa frågor ställer jag mig kritisk till Holtes resonemang, gällande barnets avsaknad av synd. Detta eftersom jag anser att en människa som själv inte har insikt i sitt eget handlande ändå är kapabel till synd. Dock anser jag att Holtes syn på människans individuella synd korrelerar väl med både Hammar och Granténs respektive syn på synd, men skiljer sig från Hägglunds syn på synd.

Ekstrand stämmer in i kritiken mot att se arvsyndens tillkomst i världen som ett historiskt skeende med början hos Adam och Eva i Edens lustgård. Teorin om en mänsklig natur som kan förstöras genom ett par människors felaktiga handlande i Edens lustgård och sedan därifrån överförs i skadad form till kommande generationers människor ter sig också mycket problematisk enligt Ekstrand, inte minst moraliskt sett. Risker finns att arvsyndsläran tolkas i cirklar, för att legitimera förtryck genom att se människan som förtjänt av straff och lidande då hon i egenskap av människa är syndare. I och med detta tankesätt kan lidandet och ondskan som människan tillför sig själv och sina medmänniskor fortsätta.⁴²

Ekstrand uppmärksammar Friedrich Schleiermacher som han menar lyfter fram avgörande kritik mot den traditionella tanken på Adam och Eva som orsaken till syndafallet och arvsyndens tillkomst i världen och bland människor. Ekstrand säger följande om Schleiermacher:

Han konstaterade att det är omöjligt att tänka sig att människan först levde i fullständig gemenskap med Gud, för att sedan låta sig frestas att bryta denna gemenskap. Enligt traditionell kristen teologi är det på grund av vår bristfälliga natur som vi begår onda handlingar. Om syndafallet var en ond handling kan således inte Adam och Eva ha varit fullkomliga före syndafallet, och var de fullkomliga före syndafallet, så kan syndafallet inte ha varit någonting gott. Om människonaturen som fördärvades av denna handling var god, så kan inte personen som utförde handlingen ha varit god, eftersom gott inte kan fördärva gott; men om naturen redan var ond, så åstadkoms inte dess ondska av den enskilda personens handlande.⁴³

⁴² Ekstrand 2007, 40-41.

⁴³ Ekstrand och Martinson 2004, 125.

Jag anser att Schleiermachers filosofiska argument som citeras här ovan visar på det paradoxala gällande hur hela mänskligheten blir drabbad av en ärvd synd till följd av Adams agerande i syndafallet. Därmed håller jag med Ekstrand när han lyfter fram detta argument för att visa på kritik mot den traditionella arvsyndsläran uppkomst. Detta talar också för att en omtolkning av arvsyndsläran är på sin plats om den ska kunna vara fortsatt relevant idag.

Sören Dalevi poängterar likt Hägglund att arvsyndsläran i den Augsburgska bekännelsen förekommer redan i artikel två, och därmed föregår den nästkommande artikeln som handlar om Guds son. Denna placering visar på arvsyndsläran viktiga roll i reformationens bekännelsesdokument, som också är en del av Svenska kyrkans bekännelsesdokument. Dalevi menar att dess placering i Augsburgska bekännelsen har att göra med arvsyndens koppling till tanken på tron som enda vägen till frälsning, snarare än mänskliga gärningar. Men Dalevi stämmer in i kritiken av begreppet arvsynd idag, att det är ett svårt begrepp att använda. Dels för att språket är förlegat och dels för att människor har svårt att se hur ett nyfött litet barn kan bära på synd och begär till ondska, menar Dalevi.⁴⁴

Dalevi menar att det främsta problemet med arvsynden är att forskning har visat hur denna lära i kombination med enstaka lösryckta bibelcitater har bidragit till legitimering av barnmisshandel. Då barnet föds med synd finns det vuxna som har sett det som sin plikt att tukta barnet, och att bryta med dess medfödda onda begärelse. Därför menar Dalevi att vi idag måste omformulera läran om arvsynden. Att det finns ondska i världen råder det ingen tvekan om, däremot vill Dalevi ifrågasätta ”tanken om att människan föds fallen och ond.”⁴⁵

Jag anser att Dalevi till viss del ser liknande moraliska risker som Ekstrand gällande arvsyndsläran. Den kan brukas som legitimering av straff och lidande för mänskligheten som anses bära på en ärftlig synd. Därmed finns det inget slut på den ondska och det lidande som människor kan orsaka varandra, barn som vuxna. Detta är en tänkvärd aspekt och jag känner mig benägen att hålla med Ekstrand och Dalevi gällande detta arguments legitimering för en omformulering av arvsyndsläran.

Synen på dop

Gällande dopet hänvisar Hägglund till den Augsburgska bekännelsens nionde artikel där det står skrivet om dopet: ”Att det är nödvändigt till saligheten och att Guds nåd tillbjudes genom dopet samt att barnen bör döpas, för att de genom dopet må frambäras till Gud och så

⁴⁴ Dalevi 2009, 344-346.

⁴⁵ Dalevi 2009, 345.

upptagas i hans nåd.”⁴⁶ Samtidigt påpekar Hägglund att människan inte kan begränsa Guds möjligheter till frälsning, genom att säga att dopet är ”nödvändigt till saligheten”. Han menar att detta snarare bör ses som en anvisning för människan. Förutom själva dopet krävs också en tro, för att få del av Guds nåd och salighet. Hägglund menar att barn kan bära på en omedveten eller förmedveten tro, vilket öppnar vägen till Guds nåd och salighet.⁴⁷

Det framgår inte hur Ekstrand ställer sig till den Augsburgska bekännelsens formulering kring dopet. Istället framhåller Ekstrand hur arvsyndsläran har legat till grund för legitimeringen av barndop inom den kristna kyrkan, och som genom historien har inneburit att barndopet har kommit att bli det normerande. Barnet kunde bli renad från arvsyndens skuld genom att bli döpt. Dock påpekar Ekstrand att det främst är vuxendop som förekommer i Nya testamentet, med syfte att visa på trons omvändelse hos den som blir döpt.⁴⁸ Detta finner jag intressant, eftersom det dels visar på hur den kristna traditionen med Augustinus som frontfigur har kommit att utforma en lära som motiverar barndop trots att det främst är vuxendop som omtalas i Bibeln. Dels är detta intressant då jag förstår det som att Svenska kyrkan med sitt lutherska arv idag i första hand döper barn för att de ska få del av Guds nåd och beskydd i mötet med världens ondska, snarare än för att visa på trons omvändelse hos dopbarnet.

Sammanfattning

Dessa teologer lyfter på olika sätt fram flera problem kring arvsyndsläran. En problematik är riktad mot det historiska skeendet, att se Genesis 3 som en faktisk händelse. Det är svårt att ge arvsyndsläran en meningsfull funktion då bibelforskningen har konstaterat att Genesis 3 är en mytologisk berättelse. Det påpekas också att läran om arvsynden har svarat mot en historisk tid, både då Augustinus formulerade arvsyndsläran samt under 1500-talets reformation. Idag bör arvsyndsläran svara mot samtidens frågor och världsbild, vilket är ett motiv för nytolkning. En annan kritik som kommit fram är att se på Adams synd som ärftlig, flera av teologerna menar att synen på en ärvd kollektiv synd som drabbar alla människor redan innan födseln är problematisk och behöver omformuleras. Denna ärvda synd har också legitimerat barnmisshandel och lidande människor emellan, då människor har sett på varandra som syndiga varelser som behöver tuktas eller straffas. Det anses också vara problematiskt med att arva en synd från födseln, bara genom egenskapen att vara människa. Ett annat problem som

⁴⁶ Hägglund 96.

⁴⁷ Hägglund 1997, 95-97.

⁴⁸ Ekstrand och Martinson 2004, 218.

lyfts fram är också exkluderingen av ett odöpt barn i förhållande till ett döpt, då det odöpta barnet anses befinna sig utanför Guds nåd. Detta synsätt förminskar Gud som skapare.

Jag har nu satt de olika teologernas syn på problematiken kring arvsyndsläran i relation till dopet i dialog med varandra, där Hägglund har fått representera en klassisk luthersk tolkning. Nedan följer en dialog som belyser på vilka sätt dessa teologer önskar omformulera arvsyndsläran. Olika motiv och kritik lyfts fram av teologerna, samt vilka konsekvenser en omformulering av arvsyndsläran har för synen på dopet.

Ansvar

Istället för en ärvd synd som uppkom i samband med Adams fall i Genesis 3, förespråkar Hammar ett arv av symboliskt ansvar. Detta innebär att människan ställs ansvarig inför de handlingar som andra människor genom historien har genomfört. Detta skulle innebära att varje generation av människor måste förhålla sig till destruktionsen och synden. Dopet skulle utifrån denna tolkning stärka den döpta i mötet med människans egoism, både den egna och omgivningens, som hindrar människan från att ta sitt ansvar. Endast Gud kan frälsa människan från destruktionsen, vilket skapar behovet av syndernas förlåtelse i dopteologin för att människan ska kunna se sina egna brister och ta ansvar för dessa.⁴⁹

En inkarnatorisk syn på Gud bör uttryckas i dopteologin enligt Hammar, vilket innebär att se Gud som alltjämt skapande och närvarande, även i lidandet. Denna gudsnärvaro och skapandekraft bekämpar det onda. Dopets uppgift bör syfta till att ge barnet styrka i mötet med det onda, istället för att tala om befrielse från en ärftlig synd. Enligt Augustinus kommer det onda från människan själv, vilket fodrar ett ansvar och en medvetenhet av människan att se till sin egen synd och skuld.⁵⁰

Skiftande syn på barn och medfödd ambivalens

Grantén lyfter fram hur synen på barn har skiftat genom historien. Hon menar att det tidigare i historien har varit en förmodern respektive modern barnsyn som har dominerat inom dopteologin. Barnet har i förmodern tid setts som ofullkomlig, född in i en ofullkomlig eller fallen värld. Moderniteten såg det nyfödda barnet som en fullkomlig varelse född in i en fallen värld. En postmodern barnsyn talar istället om hur det nyfödda barnet är ofullkomligt och föds in i en ofullkomlig eller fallen värld. Arvsynden kommer alltså ur denna mänskliga

⁴⁹ Hammar 2009, 185-193.

⁵⁰ Hammar 2009, 188-196.

ofullkomlighet, det vill säga hennes förmåga att erfara livets och tillvarons ambivalens och förmåga att brista i tillit till Gud och tillvarons godhet.⁵¹ Liksom Grantén lyfter Dalevi fram den skiftande bilden på barnet som har figurerat under förmoderniteten, moderniteten samt postmoderniteten. Han påpekar att det är den amerikanska teologen J. Miller-McLemore som har utvecklat detta koncept. Miller- McLemore talar om det postmoderna synsättet att se på barn som ofullkomligt i en labil och ofullkomlig värld. Denna syn på barnet, där omvärlden förstår barnet som en komplex och ambivalent varelse, gör att barnet tas på större allvar.⁵²

Dalevi menar att vi behöver se barnet som en förebild som de vuxna kan lära av. Barnet är snarare ett subjekt än objekt, då det har förmåga till tillit och ärlighet. Han säger också att ”barnet har karaktärsegenskaper som är viktiga för Guds rike.”⁵³ Barn tänker ofta provokativt. De har en öppenhet för både små och stora frågor om livet och döden. Barn har också en förmåga att leva i nuet. Ofta tänker barn annorlunda och är prestigelösa i sin karaktär. Dessa ovan nämnda egenskaper är exempel på flera saker som den vuxna kan lära sig av barnet. Dalevi menar att den vuxna bör lära sig detta av barnet, samt att detta bör ligga till grund för utvecklingen av kyrkan och dess tradition. Detta bör vara kyrkans nya fokus snarare än att fortsätta se till läran om arvsynen och det nyfödda barnets skuld.⁵⁴

Grantén vill försöka omformulera synen på arvsynen på ett sätt som gör att den korrelerar med dagens sammanhang gällande mångkulturalism, modern bibelvetenskap samt människans gudsbild, men också med vår världsbild som är utformad i samklang med naturvetenskapen. En modern arvsyndslära ska också vara öppen för kritiskt tänkande och dialog, menar Grantén. Vidare menar hon att arvsynen i dag kan beskrivas som människans erfarenhet av en ambivalent värld i vilken vi lever. Människan bär på förmågan att föreställa sig en bättre tillvaro utan lidande och död, samtidigt som hennes omvärld och tillvaro är kantad med ondska och otillräcklighet. Det är i samband med denna förståelse av tillvarons ambivalens som förekomsten av arvsynen kan tolkas.⁵⁵

Det är viktigt att fortsätta tala om arvsynen, i en nyorienterad eller omtolkad form, i samband med dop inom den lutherska traditionen, hävdar Grantén. Istället för att fokusera på en ärvd skuld som tillfaller det nyfödda barnet, bör fokus ligga på förmågan att brista i tillit, att känna

⁵¹ Grantén 2013, 171.

⁵² Dalevi 2009, 344-346.

⁵³ Dalevi 2009, 345.

⁵⁴ Dalevi 2009, 346.

⁵⁵ Grantén 2013, 13-14.

misstro och otro, vilket i sin tur får konsekvenser för människans gemenskap med varandra, uttrycker Grantén.⁵⁶ Hon motiverar sin omtolkning av arvsynd enligt följande:

Arvsynd förstådd som misstro mot Guds närvaro fångar in aspekten av inkrökthet i sig själv som är central i luthersk tradition. Arvsynd förstådd som en skuld inför Gud, som man misstror trots att Gud är alla gåvors givare, belyser aspekterna av brustna relationer och ansvar, medan arvsynd förstådd som en fångenskap belyser aspekterna att människor på grund av misstro inte förmår nå sin bestämmelse. En gemensam nämnare är att arvsynden förstås som något som begränsar kärleken till nästan, relationen till Gud och människors livsmöjligheter.⁵⁷

Grantén anser att dopet ges av Guds nåd åt alla som vill ta emot det, och det utgör en viktig skillnad i egenskap av ett löfte att stå fast vid också då människan drabbas av misstro, bristande tillit och tvivel. Grantén lyfter fram Svenska kyrkans dopmaterial där det är samhörigheten med och kallelsen till Gud som motiverar barndop. Dopet symboliserar också den befrielse från bristande tillit som gör dessa motiv möjliga. Det utgör samtidigt ett tecken på Guds nåd, närvaro och förlåtelse i den ambivalenta tillvaro där barnet växer upp och utvecklas i sin moral.⁵⁸

Människans två benägenheter

Holte menar att människan föds med två ärftliga benägenheter, en god och en ond, men att miljön spelar stor roll för vilken benägenhet som utvecklas hos barnet. Det nyfödda barnet liknar Holte vid ett oskrivet blad, som är fött utan skuld, och därmed borde dopet utformas som en bön om välgång och lycka för barnet under dess kommande liv. Dopbönens formulering ”syndens skuld” bör därmed försvinna. Skulden görs fortfarande aktuell genom den Nicenska trosbekännelsens formulering, vilket är den tro och lära vars gemenskap barnet döps in i.⁵⁹

Holte menar att befrielsebönen utgör ett viktigt inslag i dopliturgin, men i barndopet bör den fokusera på framtidens kommande behov av förlåtelse. Den bör också formuleras likt ett löfte om denna förlåtelse, snarare än det nyfödda barnets behov av förlåtelse. Enligt Holte har barnet då det föds ännu inget behov av förlåtelse, varför ett framtida löfte om förlåtelse bör

⁵⁶ Grantén2013, 188-190.

⁵⁷ Grantén 2013, 189.

⁵⁸ Grantén 2013, 188-190.

⁵⁹ Holte 2011, 12, 27-28.

ges plats i dopet. Befrielsebönen bör alltså fokusera mer på den framtida benägenhet till ondska som finns men som ännu inte är upplevd hos det lilla barnet.⁶⁰

Grantén motsätter sig Holtes resonemang gällande att se det nyfödda barnet som fritt från skuld, eftersom det saknar förmåga till moraliska handlingar. Hon menar att det inte räcker som argument. Återigen lyfter hon fram en postmodern barnsyn som visar att också små barn föds med en förmåga att känna tillit och tilltro, vilket måste bekräftas av dess medmänniskor. Det som benämns som arvsynd innefattar enligt Grantén ett tillstånd, där människan brister i tillit inför den existentiella tillvaro hon befinner sig i, vilket resulterar i en livslång kamp mot syndiga handlingar som alla människor, också de döpta, kämpar mot.⁶¹

Arvsynd som moralisk ofullkomlighet

Ekstrand menar att arvsyndsläran inte kommer med någon förklaring på människans ondska. Att tala om arvsynden som en del av människans onda natur ger inte något svar på frågan varför människan syndar. Inte heller ger detta förhållningssätt några svar på varför vissa människor agerar mer ondskefullt än andra. Förmågan till onda handlingar är alltså närvarande i människans liv, vilket ger människan ett moraliskt ansvar och krav gällande om hon väljer att agera utifrån ett gott eller ont agerande.⁶²

I stället vill Ekstrand lyfta fram hur arvsyndsläran uttrycker människans moraliska ofullkomlighet, och menar att läran om arvsynden bör fungera som uttryckssätt för människans insikter om vad det innebär att vara människa. Arvsyndsläran kan också fungera som en påminnelse om alla människors omoraliska handlande, vilket innebär att människan inte bara kan se till andras skuld utan även till sin egen del i skulden. Denna syn på arvsynden kan leda till en moralisk ödmjukhet som människan kan uttrycka och ta till sig, menar Ekstrand.⁶³

Vidare talar Ekstrand om hur arvsyndsläran bör användas som en tolkning av tillvarons ofullkomlighet, där människan ses som moraliskt ofullkomlig, men samtidigt ansvarig för sitt liv. Denna tolkning av arvsyndsläran anser jag stämmer väl överens med Granténs syn på densamma. Enligt Ekstrand måste en fungerande tolkning av arvsyndsläran också öppna upp

⁶⁰ Holte 2011, 12, 27-28.

⁶¹ Grantén 2013, 188-190.

⁶² Ekstrand och Martinson 2004, 125.

⁶³ Ekstrand 2007, 40-41.

möjligheten till försoning, då människan i sina bristfälliga handlingar kan möta denna försoning och förmåga till förlåtelse, både från sig själv och från andra människor.⁶⁴

Influenser från andra traditioner

Hammar lyfter fram den judiske författaren och psykoanalytikern Ludvig Igras (1945-2009). Han tolkar arvsyndsläran som ”ett försök att rädda skapelsen och människorna från att förklaras som onda och att digna under oket av en ond Gud.”⁶⁵ Hammar ställer sig positiv till en sådan tolkning, och menar att ett sådant synsätt vänder på tanken om arvsyndsläran som förklaring på mänsklig ondska och destruktivitet, till att istället se på människan som ansvarig.

Likt de andra nämnda teologerna vill Dalevi också se en omformulering av arvsyndsläran. Han menar att vi inte enbart kan lyssna till Augustinus tankar om arvsynd, utan att också lyssna in fler röster ur den tidiga kyrkan, som bestod av flera röster och åsikter som gick åt olika håll. Hundra år tidigare än Augustinus uttryckte Cyprianus ”att kyssa ett nyfött barn är att kyssa skaparens hand.”⁶⁶ En annan person som uttryckte sig annorlunda om arvsynden är Johannes Chrysostomos som sa att ”vi döper spädbarn. Trots att de inte gjort sig skyldiga till någon synd.”⁶⁷ Hammar har också hämtat inspiration till omtolkning av arvsyndsläran från den österländska kristna traditionen, där den augustinska arvsyndsläran inte har influerat den ortodoxa traditionen. Istället går det i den ortodoxa traditionen att finna andra belägg för att legitimera barndop, som inte utgår från tanken att barnet är fött med en ärftlig synd som behöver tvättas bort. Hammar lyfter bland andra fram den ortodoxa teologen John Meyendorff (1926-1992) som ser barndopet som ett sätt för barnet att få del av påskens mysterium, det vill säga ”det liv som frigör från fruktan för döden och därmed från ett krampaktigt fasthållande vid den egna existensen.”⁶⁸ Kallistos Ware, ortodox biskop och teolog, ställer sig kritisk till den augustinska tolkningen att alla människor ärver synd från Adam. Men att inte vara en del av andras synder betyder inte att den enskilda individen står oberörd. Det är människans fria vilja som leder till ondska, då hon inte fattar de moraliska beslut som hon borde för att få goda konsekvenser. Hammar skriver följande om Kallistos tankar kring arvsynden:

⁶⁴ Ekstrand och Martinson 2004, 128-129.

⁶⁵ Hammar 2009, 193.

⁶⁶ Dalevi 2009, 345.

⁶⁷ Dalevi 2009, 345.

⁶⁸ Hammar 2009, 57.

Alla människor delar villkoren att leva i en värld där det är lätt att göra fel och svårt att göra gott. Ursynen består i att människan inte längre lever i världen på ett eukaristiskt sätt, dvs. på ett sätt där livet och världen uppfattas som ett sakrament. Att bruka andra människor och världen på ett egenmäktigt sätt står i motsats till att ta emot världen och medmänniskorna som gåva och sakrament i gemenskap med Gud.⁶⁹

Hammar pekar också på kyrkofäderna Gregorius av Nyssa (330-395) samt Gregorius av Nazians (329-390), och menar att dessa talade om nyfödda som födda utan synd. Arvsynen ses snarare som en gemensam mänsklig skada i den östliga traditionen. Människan är på samma gång fri och ansvarig för sina gärningar. Dock ses syndafallet snarare som ett resultat av människans fria vilja, än som en kroppslig företeelse. ”Mänsklighetens arv är mera dödlighet – och synden en konsekvens av människans dödlighet – än en genom den biologiska avlelsen nedärvd syndaskuld.”⁷⁰

Dalevi menar att kyrkan borde tala om arvsmyndhet i högre utsträckning än vad den gjort, snarare än arvsynd. Likt Hägglund hävdar Dalevi att människans godhet är mer ursprunglig än vad synden är, och han pekar på hur Gud såg att allt skapat var gott, i Genesis 1:31. Dalevi påpekar att människan föds in i en fallen värld, där både ondska och godhet förekommer. Människan blir då en del av denna värld, och hon är långt ifrån felfri och perfekt. Men det innebär inte att människan själv föds med ondska. Istället förespråkar Dalevi Cyprianus tanke om hur synen av ett nyfött barn är som att få en skytt av skaparens hand. Dalevi frågar sig också hur vi väljer att se på det odöpta barnet, som enligt Augustinus arvsyndslära skulle hamna i helvetet.⁷¹

Sammanfattning

Åsikterna går delvis isär teologerna emellan, om begreppet arvsynd bör finnas kvar eller inte i den svenskkyrkliga traditionen. Det talas om arvsansvar istället för arvsynd. Samtidigt förespråkas en kritisk syn på arvsynd, snarare än att helt förkasta läran om arvsynd. Det lyfts också fram behov av en omformulering gällande begreppet arvsynd för att kunna förstås som relevant idag. Ett par teologer finner också belägg för en dopsyn som inte grundas på Augustinus arvsyndslära utan hämtar inspiration från andra kyrkofäder. Arvsynd beskrivs också i termer av ambivalens. Det lyfts även fram belägg för att se nyfödda barn som

⁶⁹ Hammar 2009, 57.

⁷⁰ Hammar 2009, 57.

⁷¹ Dalevi 2009, 344-346.

skuldfria, där uppväxten utgör grund för människans goda och onda förmåga. Arvsyndsläran ger också uttryck för människans insikt av att vara moraliskt ofullkomlig, och bör ge större uttryck för förmåga till förlåtelse och försoning.

Gällande dopet bör arvsynen eller arvsansvarigheten rusta barnet i mötet med egoism och destruktion, snarare än att rädda barnet från dessa ting. Fokus bör inte vara den ärvda skulden i dopet, däremot bör dopet fokusera på människans förmåga att brista i tillit och känna misstro. Behovet av en framtida bön om förlåtelse i dopet lyfts också fram, i samband med tanken på barn som syndfria. Motivering av barns egenskaper som förebilder för människan och kyrkan lyfts också fram.

Resultat

Hammar anser att det är problematiskt att se arvsynen som en kollektiv synd, som förminskar människans individuella ansvarstagande för sin egen skuld. Den exklusivitet som uttrycks i Den svenska kyrkohandbokens ordning för barndop som råder innan dess att dopet äger rum är också problematisk enligt Hammar. Denna exkludering förminskar Gud som skapare, när barnet innan dopet anses vara i det ondas våld.

Grantén menar att den augustinska arvsyndsläran som pekar på att människan föds fördärvad måste omformuleras för att möta omvärldens behov och förståelse idag. Läran om arvsynen skall tolkas kritiskt, i syfte att bevara traditionens budskap och samtidigt förstås som relevant idag.

Holte kritiserar arvsyndsläran så som den formuleras i den Augsburgska bekännelsens andra artikel. Han menar att den skuld som det ges uttryck för hos nyfödda barn inte är möjligt för ett spädbarn att vara en del av, på grund av ett spädbarns ringa utvecklingsstadium.

Ekstrand pekar på problematiken kring att se arvsyndens tillkomst som ett historiskt skeende. Läran har också legat till grund för förtryck och lidande människor emellan, då läran om arvsynen beskriver människan som full av synd. Ekstrand menar att arvsyndsläran måste omformuleras för att kunna förstås som relevant och aktuell idag, samt för att fylla sitt syfte att peka på människan som moraliskt ofullkomlig och i behov av Guds nåd.

Dalevi talar om hur termen arvsynd idag ger ett förlegat intryck. Människor saknar också en förståelse för hur ett nyfött barn kan bära på en synd, menar han. Detta innebär en svårighet med att använda begreppet arvsynd idag. Dessutom visar forskning hur läran om arvsynd

legitimerat barnmisshandel. Detta är problematiskt, och utgör skäl för nytolkning, enligt Dalevi.

Vidare vill Hammar omforma läran om arvsynd till en lära om ansvar, där hon talar om människans symboliska ansvar inför vad människor har gjort genom historien. Människan skulle då genom dopet bli rustad inför mötet med människors egoism och destruktion. Vidare menar Hammar att Gud bör uttryckas som inkarnatorisk, alltså som ständigt skapande och närvarande, både i glädje men också i lidande. Hammar motiverar denna omformulering av arvsynd till arvsansvar, med att peka på den österländska kristna traditionen. I denna tradition förekommer inte Augustinus arvsyndslära som legitimering av barndop. Istället talas det om hur människans fria vilja kan leda till ondska, beroende på konsekvenserna av människans moraliska beslut.

Grantén talar om hur arvsyndsläran bör tolkas kritiskt utifrån en nutida syn på barnets ambivalens. Hon talar om hur människans förmåga att erfara tillvarons ambivalens är ett uttryck för arvsynd. Till skillnad från Hammar påpekar Grantén vikten av att fortsätta tala om arvsynd i den lutherska traditionen. Det bör dock vara människans förmåga att brista i tillit till Gud och sina medmänniskor som borde vara i fokus, snarare än tanken på en ärvd synd. Grantén kritiserar också tanken på att se ett nyfött barn som fritt från skuld. Barnet har förmåga att brista i tillit, vilket utgör en del av det existentiella tillstånd som Grantén benämner som arvsynd.

Holte anser att ett nyfött barn föds utan synd, och sedan växer upp med två benägenheter till goda respektive onda handlingar. Därmed bör formuleringar om frihet från synd och skuld försvinna ur Den svenska kyrkohandbokens ordning för barndop. En framtida bön om förlåtelse bör också formuleras i ordningen för barndop, enligt Holte.

Ekstrand önskar se en omformulerad arvsyndslära som uttrycker insikter gällande innebörden av att vara människa. Läran bör också peka på både den personliga skulden och mänsklighetens skuld, vilket öppnar upp för en moralisk ödmjukhet. En funktionell arvsyndslära bör ge möjlighet till både försoning och förlåtelse, menar Ekstrand.

Dalevi vill liksom Hammar lyfta fokus från den augustinska arvsyndsläran och inkludera fler röster ur den tidiga kyrkan. Han önskar också se ett mindre fokus på arvsynd och istället större fokus på arvsgodhet, som är mer ursprunglig än vad synden är, enligt Dalevi. Han menar vidare att människan inte föds med ondska, dock är hon varken perfekt eller felfri.

Dalevi lyfter upp problematiken kring att följa Augustinus lära om arvsynnen, och ställer frågan vad som händer med de barn som inte döps, vilka enligt Augustinus skulle hamna i helvetet. Vidare talar Dalevi också om hur vuxna människor samt kyrkan bör se barnets egenskaper som förebild.

Detta är den diskussion gällande dopet och arvsyndsläran som förs idag bland svenska teologer, som jag har tagit del av.

Diskussion och reflektion

Problematik kring arvsyndsläran och dess relation till läran om dopet

De teologer som jag har valt att lyfta fram finner alla problem med arvsyndsläran, förutom Hägglund som representerar den klassiska lutherska tolkningen av läran om arvsynd. Resterande teologer formulerar de problematiska aspekterna samt motiverar dessa på lite olika sätt, men upprepade gånger tangerar deras åsikter varandra.

Hammar anser att det är problematiskt att se Adams synd i Genesis 3 som en kollektiv ärvd synd som drabbar alla människor. Hon finner det också beklagligt att det formuleras en exklusivitet gällande den döpta respektive den odöpta, vilket hon anser förminskar Gud som skapare. Grantén håller med Hammar om kritiken som lyfts fram angående läran om en ärvd synd som drabbar mänskligheten genom Adams synd. Holte uttrycker tydligt att Genesis 3 är en mytologisk berättelse snarare än ett historiskt skeende. Han, liksom Hammar och Grantén, anser inte heller att synden ärvs från Adam till mänskligheten. Istället talar Holte om hur alla människor har en personlig skuld enligt Rom 5:12.

Ekstrand beskriver också Genesis 3 som problematiskt om det uppfattas som ett historiskt skeende, vilket kan få negativa moraliska konsekvenser, gällande legitimering av straff och ondska. Bibelforskningen har också visat på att Genesis 3 är en mytologisk berättelse, vilket Ekstrand menar öppnar upp behovet för omtolkning av arvsyndsläran, om den fortfarande ska vara betydelsefull idag. Hans citat som lyfter fram Schleiermacher tydliggör denna hållning ytterligare. Dalevi menar likt de andra teologerna att begreppet arvsynd är förlegat och behöver omtolkas. Han ifrågasätter också att människan föds med synd. Dalevi nämner ingenting om arvsyndslärans historiska ursprung, men skriver om lärans placering i den Augsburgska bekännelsen, som visar på arvsyndslärans viktiga betydelse under reformationen. Han menar vidare att arvsynnen idag behöver svara mot en annan omvärld än

under 1500-talets reformation, och att denna lära därmed behöver omformas. Dessutom har den kommit att legitimera barnmisshandel, vilket ytterligare är ett skäl att omformulera arvsyndsläran för att förhindra att den används till oärliga syften.

Hägglund markerar i sin redogörelse för arvsynen för skillnaden mellan att tolka Genesis 3 inom den kristna traditionen, och att tolka den enligt en naturvetenskaplig historicitet. Vad jag förstår av Hägglunds redogörelse så talar han om den kristna traditionen som ett parallellt historiskt skeende vid sidan om den vetenskapliga historiciteten gällande dateringen av Genesis. Han menar alltså att arvsynen måste läsas in i denna kristna traditions historia, och därigenom kan dess tillkomst genom den första människans synd förklaras på ett sätt som ter sig förståelig än idag, enligt Hägglund. Vad jag förstår så håller de ovan nämnda teologerna med om att arvsyndsläran måste läsas in i sin kristna traditions historia. Men de menar samtidigt att historien har skiftat och att arvsyndsläran måste omformulera sig för att kunna svara mot sin nya samtid, om den ska kunna vara fortsatt relevant idag.

Omformuleringar av arvsyndsläran. Motiv, kritik och konsekvenser för synen på dopet

Arvsynd och arvsansvar

Jag tolkar det vid en första anblick som att Hammar inte vill ta bort arvsyndsläran till fullo. Snarare förstår jag det som att hon byter namn till arvsansvarighet, en term som är lättare att förstå och relatera till i dagens samhälle. Att inse sitt eget ansvar för skapelsen, omgivningen och sig själv anser jag är snarlikt insikten om sin egen synd och brustenhets i skapelsen, omgivningen och gentemot sig själv. Att byta ut arvsyndsläran mot arvsansvarighet tror inte jag gör någon markant skillnad. Jag känner mig benägen att hålla med Cristina Grenholm, som är präst och kyrkosekreterare i Svenska kyrkan.⁷² Hon menar att samma problematik om det som går i arv kvarstår, vare sig det är arvsynd eller arvsansvarighet. Att ärva ansvar skapar också en rädsla för att misslyckas med sitt ansvar, vilket i sin tur kan leda till potentiell skuld, menar Grenholm.⁷³ Likt Grenholm riktar Holte kritik mot Hammars försök att ersätta arvsynd med arvsansvarighet, då han menar att det nyfödda barnet är lika oförmöget till att ärva ansvar som att ärva synd.

Jag anser att de förslag som Hammar presenterar av vad som bör förmedlas tydligt i dopet är intressanta. Hon skriver om hur dopet bör förmedla styrka när barnet möter ondska, snarare än

⁷² cristinagrenholm.se.

⁷³ Årsbok för svenskt gudstjänstliv, 2010.

att befria barnet från det onda. Barnet bör också bli stärkt genom dopet i mötet med de saker som kan förhindra barnet från att ta sitt ansvar. Hammar lyfter fram egoismen som ett exempel på detta. Dessa förslag utgår från Hammars syn på att istället för att tala om arvsynen istället tala om arvsansvarighet. Detta innebär att människan ärver ett ansvar för både sina egna handlingar och för vad människor genom historien har gjort. Hammar anser alltså att barnet i dopet inte behöver bli befriad från ondska. Som Grenholm skriver har jag svårt att se skillnaden mellan en ärvd synd och ett ärvt ansvar, då en människa också har förmåga att brista i sitt ansvar. Det kan också vara problematiskt enligt min mening att tala om en människas ansvar för de handlingar som människor genom historien har utfört. Detta är något som kan få förödande konsekvenser, om en människa ska bära ansvar för något som en person har begått för två generationer sedan eller liknande. Snarare bör då ansvar tas av den senare generationen genom att se tillbaka på historien, och sedan verka för att ett ansvarslost handlande inte upprepar sig.

Gällande Hammars tanke om att dopet bör ge barnet styrka i mötet med ondska snarare än befrielse från det onda, anser jag att denna tanke tydligt visar på en skillnad mellan vad Hammar benämner som arvsansvar och arvsynd. Att ärva en synd med skuld skapar ett behov av att bli befriad från denna synd i dopet. Detta gäller dock inte arvsansvar på samma sätt, då behöver människan istället styrka i mötet med det som riskerar att få henne att vika undan från sitt ansvar.

Jag anser att Ekstrands resonemang kring arvsyndslärans uttryck av människan som moraliskt ofullkomlig, samt dess uttryck för innebörden av att vara människa är ett resonemang som återkommer även hos Hammar och Grantén, när de resonerar kring vad arvsynen ger uttryck för. Grantén menar att människan föds ambivalent in i en fallen värld, medan Hammar uttrycker hur människan har ett moraliskt ansvar där hon kan välja sitt agerande. Människan är enligt Ekstrand samtidigt ansvarig för sitt liv och sina handlingar, men också i behov av försoning och förlåtelse. Enligt min uppfattning tangerar Hammar och Ekstrands resonemang till viss del varandra gällande att se människan som moraliskt ofullkomlig och som ansvarig. Ekstrand talar om hur människans liv består av förmågan till onda handlingar, vilket innebär ett krav och moraliskt ansvar på människan gällande hur hon väljer att agera. Detta låter mycket likt Hammars tanke om ansvar, att människan är ansvarig för sina handlingar. Ekstrands resonemang uttrycker också vissa likheter med Granténs syn på människans förmåga till ambivalens, vilket kan resultera i bristande gemenskap mellan människor och Gud. Samtidigt menar jag att det finns tydliga skillnader mellan dessa teologers resonemang

kring arvsyndsläran. Hammar resonemang som förespråkar ansvar skiljer sig från Granténs teori om människans förmåga till ambivalens. Utifrån min tolkning av Hammar vill hon snarare få bort skuldperspektivet hos människan, medan Grantén vill finna ett sätt för människan att förhålla sig till skulden som människan föds med.

Jag finner det intressant att Hammar lyfter fram Ludvig Igras tolkning av arvsyndsläran. Han menar att människan behöver en förklaring till världens ondska och individens brustenhet. Istället för att Gud, människan och världen är ond, vill Igras istället koncentrera arvsynden till ett fenomen som förklarar ondskan i världen. Jag vill då ställa frågan vad som skulle hända om arvsyndsläran tas bort? Utifrån Igras tolkning förstår jag det som att ondskan då tillfaller världen, människan och Gud. Detta skulle få förödande konsekvenser för den kristna teologin som talar om Gud som god, och Guds skapande av världen och människan som gott.

Österländska kristna influenser till en teologi utan arvsynd

Hammar har hittat en annan tolkning av arvsynd i den österländska kristna traditionen, som inte utgår från Augustinus lära. Hon lyfter fram kyrkofäder som talar om barn som föds utan synd, vilket visar på hur denna lära har figurerat inom den ortodoxa traditionen alltsedan mitten av 300-talet. Synden ses där snarare som en konsekvens av människans dödlighet, istället för en nedärvd synd. Jag tycker det är intressant att Hammar öppnar upp för ett kristet teologiskt perspektiv som till skillnad från Augustinus lära inte talar om arvsynden, men som fortfarande ser människan som ansvarig för sig själv och för sina medmänniskor. Dalevi håller i det här avseendet med Hammar då han tydligt uttrycker att arvsyndsläran bör omformuleras med fokus på andra kyrkofäder än Augustinus. Han lyfter också fram exempel på kyrkofäder som liknar ett nyfött barn vid skaparens hand, och som ser ett nyfött barn som fött utan synd, men samtidigt i behov av dop. Jag anser dock att det är viktigt att fundera på hur långt från Augustinus och Luthers lära som Hammar och Dalevi är beredda att gå, när de vill pröva tanken på att omformulera arvsyndsläran så tillvida att de önskar ta bort dess relevans i enlighet med den österländska traditionen. Den augustinska och lutherska läran om arvsynden har sedan 1500-talet utgjort en viktig del av den lutherska traditionen. Om denna lära skulle tas bort ur den lutherska teologin idag skulle det få stora konsekvenser, då Luther bygger sin teologi på tanken om människan som både syndare och rättfärdig. Det är dock viktigt att ta i beaktande vad Hägglund skriver gällande Augustinus, att han har fått stå som frontfigur gällande arvsyndslärans formulering, då den uppkom i polemik mot Pelagius. Detta är den historiska kontext som arvsyndsläran formulerades i, vilket i sig legitimerar en

omformulering av arvsyndsläran utifrån dagens kontext. Att ta bort den helt enligt österländsk tradition handlar däremot om mer än en omformulering, enligt min åsikt.

Augsburgska bekännelsen

Det blir tydligt att läran om arvsynden är betydelsefull inom den lutherska traditionen. Detta syns inte minst genom denna läras placering i den Augsburgska bekännelsens andra artikel, vilket både Hägglund och Dalevi lyfter fram. Samtidigt är det viktigt att ta Holtes kommentar i beaktande, då han ställer sig kritisk till vad som står formulerat gällande arvsynden i den andra artikeln. Han pekar på Melachtons försök att beskriva arvsyndsläran enligt den traditionella tidsenliga kontexten i vilken den Augsburgska bekännelsen formulerades. Dock menar Hägglund att den andra artikeln i bekännelseskriterierna fortfarande har giltighet. Jag kan hålla med Dalevi och Holte om den specifika historiska kontext i vilken denna formulering tillkom, och arvsynsbegreppets behov av omformulering som Dalevi talar om. Jag anser också att det kan vara problematiskt att till fullo anse att den andra artikeln om arvsynd i den Augsburgska bekännelsen har giltighet idag, så som Hägglund uttrycker det. Samtidigt så utgör denna artikel en del av *Svenska Kyrkans Bekännelseskriter* (1985) och därmed uttrycker artikeln om arvsynd en del av Svenska kyrkans bekännelse, tro och lära. Detta är intressant att ta i beaktande då Hammar och flera av de andra teologerna förespråkar en större omformulering av arvsyndsläran. En relevant fråga i sammanhanget är i hur stor utsträckning en lära som utgör en del av Svenska kyrkans bekännelse kan omformuleras innan det börjar handla om en alternativ lära.

Granténs försök till nytolkning av arvsyndsläran motiveras genom att se ”arvsynd förstådd som misstro mot Guds närvaro (...) Arvsynd förstådd som en skuld inför Gud, (...) (samt) arvsynd förstådd som en fångenskap.”⁷⁴ Jag anser att Grantén, i sitt försök att omformulera arvsyndsläran, inte hamnar särskilt långt ifrån delar av den formulering av arvsyndsläran som förekommer i den Augsburgska bekännelsen. Att se arvsynd förstådd som misstro mot Guds närvaro, ligger nära synen på att människan föds ”utan förtröstan på Gud.”⁷⁵ Att inte ha förtröstan betyder ordagrant att inte lita på, vilket i sig leder till misstro. Samtidigt är det svårt att försöka jämföra Granténs formulering med Augsburgska bekännelsen, som ju tillkom i en annorlunda historisk kontext.

⁷⁴ Grantén 2013, 189.

⁷⁵ Augsburgska bekännelsen 1985, 57.

Synd innebär människans förmåga till ambivalens

Grantén skriver om hur fokus bör ligga på människans förmåga att brista i tillit samt att känna misstro och otro, snarare än en ärvd skuld som tillfaller människan från födseln. Hon menar här att människan föds med denna förmåga till ambivalens. Som Hägglund påpekar ligger inte fokus på den ärvda synden, utan istället innebär människans synd att hon till sin natur är ”bestämd av synd”. Jag tycker mig här se vissa likheter mellan Hägglund och Granténs resonemang, så tillvida att jag tar mig friheten att kalla det som Grantén benämner som förmåga till ambivalens i termer av synd. Samtidigt har jag till viss del svårt att urskilja skillnaden mellan Granténs resonemang och det som Hägglund lyfter fram som kätteri hos Flacius. Flacius ansåg som Hägglund påpekar att människan skapades med synd som en del av hennes natur. Frågan är om det som betraktades som kätteri på 1500-talet fortfarande kan anses vara oförenligt med den lutherska läran idag.

Människan som god, född in i en fallen värld

Dalevi talar om hur människan föds in i en fallen värld, hur människan inte är perfekt, men att hon trots allt inte är född med ondska. Här frågar jag mig om Dalevi menar att barnet är född utan synd, eller om barnet är född god men med förmåga att utföra synd. Om Dalevis resonemang inkluderar det senare, anser jag att det låter mycket likt Granténs tolkning av hur människan föds god, in i en fallen värld. Hon föds då med en förmåga till ambivalens gällande sitt beteende.

Människans två benägenheter

Vidare tolkar Holte Rom 5:12, som ofta legat till grund för arvsyndsläran, som ett uttryck för den ärftliga och oemotståndliga benägenheten att synda, snarare än en ärftlig skuld eller synd.⁷⁶ Holte vill se en större åtskillnad mellan den ärftliga benägenheten att synda och den ärvda synden. Detta förstår jag som en förlängning av hans resonemang att människan föds med två benägenheter. Grantén ställer sig kritisk till Holtes uppdelning av människans två benägenheter och hävdar att detta är ett uttryck för en modern barnsyn. Jag anser här att Grantén har en viktig poäng med sitt resonemang, då jag menar att Holte skildrar en förenklad teori av den mänskliga benägenheten att synda. Detta får mig att återigen fundera över frågan om en människa kan begå en synd ifall hon samtidigt är omedveten om sin handling. Även om den enskilda individen för stunden inte inser att det är en synd som begåtts, drabbar

⁷⁶ Holte 2011, 24-25.

synden dess omgivning som erfar den. Att den enskilda individen då inte inser sin gärning förmildrar inte denna handlings konsekvenser.

Arvsgodhet snarare än arvsynd

Dalevi förespråkar en betoning på människans godhet, snarare än skuld. Jag anser att Dalevi här lyfter fram en viktig aspekt, då han grundar sitt resonemang på skapelseberättelsen, där det uttrycks hur allt som Gud skapat var gott. Jag kan här se en viss likhet till Hammars resonemang. Hon talar om den nuvarande utformningen av dopliturgin i Svenska kyrkan, som en exkluderande handling som förminskar Gud som skapare. Detta eftersom dopliturgin uttrycker hur barnet som döps blir räddad från det onda, och i samband med dopet får del av Guds nåd.

Barn som syndfria

Grantén kritiserar tanken på att se nyfödda barn som fria från skuld på grund av oförmåga till moraliska handlingar, som Holte förespråkar. Hon hävdar som tidigare nämnt att Holte i sitt resonemang utgår från en modern syn på barn som oskrivna blad, födda in i en ambivalent värld. Grantén ifrågasätter också Holtes syn på människans benägenhet till gott och ont som två starka skiljbara och renodlade tendenser, som utvecklas hos barnet under dess uppväxt. Att se barn som födda utan skuld vilket Dalevi lyfter fram genom att hänvisa till Chrysostomos räcker inte, enligt Grantén. Människan föds med förmågan att känna tillit, men också med förmågan att brista i denna tillit. Denna ambivalens bär människan med sig sedan födseln.

Barnet som förebild

Vidare anser Dalevi att vuxna människor måste se barn som förebilder, och han menar att detta också är inkluderat i kyrkans uppgift. Han önskar se barns förmåga till öppenhet för livets stora och små frågor, prestigelöshet och tillit som egenskaper vuxna människor borde efterlikna. Dessa egenskaper menar jag är goda mänskliga egenskaper som tenderar att försvinna när fokus flyttas från att handla om arvsgodhet till att övergå i frågan om vad som är arvsynd. Detta är något som Hammar också lyfter fram genom Margareta Melins citat, då Melin talar om hur Jesus uppmanar vuxna att bli som barn, och säger att barnen hör hemma i Guds rike.

Slutsats och slutord

Jag anser att den här uppsatsen bidrar till en intressant kartläggning av olika sätt att se på arvsyndsläran idag, och belyser den samtida mångfald av teologiska reflektioner och resonemang som florerar inom den samtida svenskkyrkliga kontexten. Samtidigt öppnar uppsatsen upp för olika frågor och vidare reflektion. En fråga som jag önskar lyfta fram ytterligare är hur trogen en svenskkyrklig teolog bör vara sin lutherska tradition, och i vilken utsträckning en teologisk lära kan omformuleras innan den anses bryta med sin tradition. Detta är en fråga att resonera kring, och jag finner själv inget givet svar. Om vi ser till traditionen har det ofta ansetts vara kätteri när en troslära tenderar att omformuleras alltför mycket, vilket Luther själv är ett utmärkt exempel på. Samtidigt finns det i vår tid flera exempel på officiella ställningstaganden av Svenska kyrkan som kanske inte hade tagits emot väl av den historiska lutherska traditionen eller av Luther själv. Jag tänker dels på Luthers ökända syn på judendomen och dess anhängare. Dels undrar jag också om jag som kommande kvinnlig präst skulle vara välkommen att tjänstgöra i Svenska kyrkan enligt Luther. Dessa exempel lyfter fram den komplexitet som kan råda inom ett trossamfund som bär på ett historiskt arv och som samtidigt bejakar förnyelse.

Alla de teologer som jag har lyft fram i min uppsats och som önskar omformulera arvsyndsläran ser olika problematik kring den augustinsk-lutherska arvsyndslärans utformning. Teologerna har olika motiveringar och förslag angående hur en omformulering av arvsynden bör utformas. En del av deras resonemang gällande omtolkningar sammanfaller till viss del med varandra, samtidigt som de i huvudsak för olika resonemang kring hur en omformulering av arvsyndsläran bör se ut. De ser också olika konsekvenser gällande vad deras respektive omformuleringar av arvsyndsläran skulle innebära för dopet.

Jag har med den här uppsatsen velat visa på den mångfald gällande synen på arvsynd och motiv för omtolkningar av denna lära som går att finna inom den lutherska traditionen. Mitt syfte har också varit att se till hur en sådan omformulering av arvsyndsläran skulle påverka synen på dopet inom den lutherska traditionen. Det är min förhoppning att den här uppsatsen kan lämna ett bidrag till diskussionen gällande arvsynd och dop i en nutida kontext.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur- och artikelförteckning

Dalevi, Sören. 2009. "Barnet och läran om arvsynen". *Svensk kyrkotidning*, Nr 25-26.

Domning, Daryl P. Hellwig, Monika K. 2006. *Original Selfishness: Original Sin And Evil in the Light of Evolution* Burlington: Ashgate Publishing Limited.

Ekstrand, Thomas. 2007. "Luthersk teologi idag." *Religion och Existens - Årsskriften för teologiska föreningen i Uppsala*: 35-45.

Ekstrand, Thomas och Martinson, Mattias. 2004. *Tro och tvivel, Systematiska reflektioner över kristen tro*. Lund: Studentlitteratur.

Grantén, Eva-Lotta. 2010. "Granska läran om arvsynen kritiskt." *Kyrkans tidning*. 21 januari.

Grantén, Eva-Lotta. 2013. *Utanför paradiset Arvsyndsläran i nutida luthersk teologi och etik*. Stockholm: Verbum förlag AB.

Faith and Order. 2008. *Baptism today: Understanding, Practice, Ecumenical Implications*. Red Thomas F. Best. Collegeville: Liturgical Press.

Hammar, Anna Karin. 2010. "Något är heligt hos alla barn som föds." *Kyrkans tidning*, 7 januari.

Hammar, Anna Karin. 2009. *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament - Dopteologi i mötet mellan tradition och situation*. Doktorsavhandling, teologiska fakulteten/ Uppsala universitet.

HB 2010: *Den svenska kyrkohandboken. Antagen för Svenska kyrkan av 1986 års kyrkomöte*. Stockholm: Verbum AB 2010.

Heller, Dagmar. 2012. *Baptized into Christ, A Guide to the Ecumenical Discussion on Baptism*. Geneva: WCC Publications.

Hägglund, Bengt. 1959. *De Homine, Människouppfattningen i äldre luthersk tradition*. Lund: CWK Gleerup.

Hägglund, Bengt. 1966. *Teologins historia, En dogmatisk översikt*. Tredje upplagan, Lund: CWK Gleerup.

Hägglund, Bengt. 1997. *Trons mönster, En handledning i dogmatik*. Tredje upplagan, Lund: Arcus förlag.

Hägglund, Bengt. 2010. "Kan man numera tala om arvsynden?" *Kyrkans tidning*, 3 februari.

Holte, Ragnar. 2011. "Det kristna dopet – och finns det någon arvsynd?" *Dop – Årsbok för svenskt gudstjänstliv 86*, Red Stephan Borgehammar, 11-32. Stockholm: Artos och Norma bokförlag.

Josefsson, Ruben. 1944. *Luthers lära om dopet*. Stockholm: Diakonistyrelsens bokförlag.

Martinson, Mattias. Red. Sigurdson, Ola. Svenungsson, Jayne. 2007. *Systematisk teologi, en introduktion*. Stockholm: Verbum.

Norrman, Ragnar (red). 2015. *Matrikel i Svenska kyrkan*. Mölnlycke: Verbum förlag AB.

Olkovich, Nicholas. 2013. "Reinterpreting Original Sin: Integrating Insights from Sociology and the Evolutionary Sciences". I *The Heythrop Journal*. sid 715-731.

Peters, Ted. 1994. *Sin – Radical Evil in Soul and Society*. Minneapolis: Augsburg Fortress.

Petersson, Kjell. 1977. *Kyrkan, folket och dopet: En studie av barndopet i Svenska kyrkan*. Lund: Gleerup.

Reimers Eva. 1995. *Dopet som kult och kultur: Bilder av dopet i dopsamtal och föräldrainsamtal*. Stockholm: Verbum förlag AB.

”Den Augsburgska bekännelsen”. I *Svenska kyrkans bekännelseskrifter*. 1985. 51-90. Sjätte upplagans andra tryckning, Stockholm: Verbum förlag AB.

Internetkällor

”Svenskakyrkan.se/ tro och andlighet/ frågor och svar.” Frågor och svar. Svenska kyrkan.
<https://www.svenskakyrkan.se/troochandlighet/fragor-och-svar> (Hämtad 2015-11-03)

”Svenska kyrkan i siffror.” Döpta, konfirmerade, vigda och begravda enligt Svenska kyrkans ordning år 1970-2014. Svenska kyrkan.
<https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=645562> (Hämtad 2015-12-03)

”Årsbok för svenskt gudstjänstliv.” 2010. Recensioner, Cristina Grenholm sid 165-170.
<http://journals.lub.lu.se/index.php/sgl/article/view/6167/5295> (Hämtad 2015-10- 30)

”Cristina Grenholm, kyrkosekreterare, teolog, författare.” Om mig.
<http://cristinagrenholm.se/om-mig/> (Hämtad 2015-11-01)

”Bengt Hägglund.” Nationalencyklopedin.
<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/bengt-haggglund> (hämtad 2015-12-29)